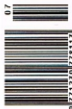

WYCHOWANIE NA CO DZIEŃ

MIESIĘCZNIK NAUKOWY Z WKŁADKĄ METODYCZNĄ

Wydawnictwo **akApit** Edukacyjne

SPIS TREŚCI

AKTUALNE PROBLEMY PEDAGOGICZNE

Kazimierz Denek — Ku poprawie jakości uniwersyteckiej edukacji 3

Beata Dyrda, Maciej Bernasiewicz — Kultura popularna i media w edukacji szkolnej – zarządzanie treściami kształcenia w dobie zmiany społecznej 14

PROBLEMY PEDAGOGIKI SPECJALNEJ

Przemysław E. Kaniok — Pocucie powołania małżeństwa matek a ich percepcja udziału ojców w opiece nad dzieckiem niepełnosprawnym i w jego wychowaniu 18

PROBLEMY FUNKCJONOWANIA SZKOŁY

Anna Jakubowicz-Bryx — Źródła kompetencji zawodowych nauczycieli wczesniej edukacji 23

METODY NAUCZANIA I WYCHOWANIA

Eugeniusz Piotrowski — Uczeń zdolny w aspekcie kapitału indywidualnego i społecznego 28

Aleksandra Kamińska — Przygotowanie uczniów do aktywności zawodowej w dobie globalizacji 33

LEKTURY STARE I NOWE

Paweł Prusak — Profesora Kazimierza Denka filozofia i praktyka życia 44

Małgorzata Gogolewska-Tośka — Metody aktywizujące w edukacji 45

KRONIKA

Jan A. Malinowski — Edukacja jutra – diagnoza i prognoza 46

WKŁADKA METODYCZNA

Marta Połotniuk — Wspieranie rozwoju psychospołecznego uczniów w wieku szkolnym z trudnościami w uczeniu się – program profilaktyki zachowań problemowych I

Małgorzata Pietrzak — Literatura piękna – dlaczego? (Część I) VIII

Wersja papierowa czasopisma jest wersją pierwotną, w której w ostatnim numerze z danego roku publikowana jest lista roczników (bez wskazania opinowanych tekstów, zgodnie z procedurą określoną przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla czasopism objętych oceną parametryczną)

Niniejszy numer dedykujemy
Prof. dr. hab. Kazimierzowi Denkowi
w 80. rocznicę urodzin

Źródła kompetencji zawodowych nauczycieli wczesnej edukacji*

Kompetencje zawodowe nauczyciela wspierającego aktywność edukacyjną uczniów

W dokonywaniu się nieustannie procesie zmian oświatowych wiele uwagi poświęca się problemowi kompetencji nauczyciela. Umiejętność postrzegania i oceniania własnej działalności pedagogicznej z różnych perspektyw, to jedna z ważniejszych kompetencji współczesnego nauczyciela. Zdaniem E. Kobyłeckiej pedagog „powinien być nie tylko dydaktykiem i wychowawcą, ale również przewodnikiem, tłumaczem, praktykiem, badaczem, człowiekiem mądrym, krytycznym, wrażliwym, rzetelnym, uczciwym, wytrwałym, odpowiedzialnym i troskliwym, a także taktownym” [2005, s. 54].*

Podstawą przygotowania nauczycieli do sprawowania funkcji kształcących, wychowawczych i opiekuńczych jest zestaw standardów kompetencji zawodowych. Można je określić jako indywidualną i wyuczoną dyspozycję o charakterze rozwojowym, będącą wypadkową między innymi wykształcenia, cech osobowych, motywacji, umiejętności, doświadczenia; kształtującą się w wyniku procesu socjalizacji oraz akomodacji w konkretnych sytuacjach typowych dla danego środowiska, czy też instytucji, przy zachowaniu pewnej autonomii jednostki. Kompetencje nabywane są w drodze bezustannej edukacji. Jest to proces ciągły i długotrwały. Poprzez własną aktywność człowiek wpływa na zmianę swojej osobowości, która zawsze kształtowana jest na tle określonych warunków społecznych. Jest to proces złożony i etapowy.

Według M. Kazimierowicza [2007] koniecznością staje się, aby każdy nauczyciel posiadał:

- kompetencje diagnostyczne, związane z poznawaniem uczniów i ich środowiska;
- kompetencje w dziedzinie planowania i projektowania, dotyczące opracowywania programów, planów i projektów działań dydaktycznych i wychowawczych oraz planowania zajęć szkolnych;
- kompetencje komunikacyjne, określane jako wiedza na temat procesu komunikowania, a także

umiejętność efektywnego nadawania i odbierania komunikatów;

- kompetencje medialne i techniczne, dotyczące umiejętności wykorzystania mediów w procesie dydaktyczno-wychowawczym;
- kompetencje w dziedzinie kontroli i oceny osiągnięć uczniów, nazywane kompetencjami w zakresie diagnozy edukacyjnej;
- kompetencje dotyczące projektowania i oceny programów oraz podręczników szkolnych;
- kompetencje interpretacyjne, dzięki którym nauczyciel nadaje znaczenie wszystkiemu, co dzieje się w jego otoczeniu;
- kompetencje realizacyjne (wykonawcze), związane ze znajomością zasad, metod i środków działania, umiejętnościami posługiwania się nimi oraz gotowością do wykonywania zadań;
- kompetencje innowacyjne, dotyczące twórczego wprowadzania zmian w sobie samym oraz procesach i efektach pracy [ibid., s. 11].

Współczesna szkoła wymusza na nauczycielach ciągłe doskonalenie swojego warsztatu pracy. Nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej: „powinien być twórczym, pomysłowym, poszukującym badaczem. Cechować się rozsądkiem, pilnością, dokładnością” [Plenkiewicz, Jakubowicz-Bryx 2004, s. 25]. Należy podkreślić, że indywidualny rozwój nauczyciela, w kierunku podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych i wynikająca z tego większa efektywność nauczania, stanowią niezwykle istotny cel awansu zawodowego. Poprzez rozwój indywidualny nauczyciel zmienia cały system edukacji. Taka zmiana w systemie edukacji jest możliwa, gdy nauczyciel będzie posiadał:

- umiejętność organizacji i doskonalenia warsztatu pracy, oceniania własnych działań i dokonywania w nich zmian,
- umiejętność uwzględniania w swojej pracy potrzeb rozwojowych uczniów,
- umiejętność wykorzystywania w pracy technologii informacyjnej i komunikacyjnej.

Funkcje nauczyciela ulegają ciągłemu przemianom wraz z zadaniami edukacyjnymi stawianymi przed szkolnictwem. Zmiany, jakie się dokonały, wymuszają uznanie za najważniejsze funkcje opiekuńcze i wychowawcze. Podstawowymi zadaniami nauczycieli klas

* Prezentowany tekst stanowi zmodyfikowaną wersję referatu: *The Professional Competences of a Contemporary Early-School Teacher*, [w:] *Education of Tomorrow. From Nursery School to the Professional Activity*, K. Denek, A. Kamińska, W. Luszczuk, P. Oleśniewicz (red.), Oficyna Wydawnicza *Humanitas*, Sosnowiec 2012.

pozątkowych powinna być: pomoc w odkrywaniu sensu, zrozumienia tego co znaczy „być” i „uczyć się” w szkole. Poznanie dziecka i znalezienie takiego „obszaru”, w którym dziecko czuje się najbliższe do szkolnych wymagań [Gajdzica 2006, s. 71-72].

Szkola dawno już przestała być jedynym miejscem uczenia się. Nie ma w niej miejsca na pełnienie przez nauczyciela tradycyjnej roli, która gwarantowała mu centralną i dominującą pozycję w procesie nauczania, tzn. przekazywania wiedzy i kontrolowania uczniów. Nauczyciel nie musi wiedzieć wszystkiego. Jego zadaniem jest wyposażenie uczniów w podstawowe umiejętności radzenia sobie ze zmieniającą się rzeczywistością. Z pozycji osoby będącej głównym źródłem wiedzy i kontrolerem, powinien zająć pozycję organizatora procesu uczenia się i animatora działań grupy. W szkole przyjaznej uczniom, nauczyciel jest osobą wspierającą aktywność edukacyjną swoich podopiecznych. Nauczyciel ma wspierać rozwój ucznia, a nie wyręczać go w działaniach, czy podawać zawsze gotowe odpowiedzi i rozwiązania problemów. Zbyt daleko idąca pomoc skierowana jest w rzeczywistości przeciw uczącemu się, gdyż ogranicza jego inwencję twórczą i wiarę we własne możliwości, a w konsekwencji uczy bezradności i braku samodzielności.

We współczesnej, zreformowanej szkole nauczyciel występuje w roli osoby:

- organizującej proces uczenia się, rozpoznającej i badającej potrzeby, oczekiwania, zainteresowania i możliwości swoich uczniów,
- integrującej potrzeby uczniów z wymaganiami programu, który ma prawo wybrać lub którego sam może być autorem,
- kreującej warunki do uczenia się, poszukiwania, odkrywania, myślenia, komunikowania, a także działalności i współpracy w grupie,
- uczestniczącej w wymianie emocjonalnej, która zachodzi między uczniem, nim a zespołem klasowym,
- opiekuna, przy pomocy którego uczniowie mogą uczyć się aktywnie i samodzielnie [Rau, Ziętkiewicz 2000, s. 7-8].

Zaletą wczesnej edukacji powinno być branie pod uwagę indywidualnych potrzeb dzieci, ich zainteresowań, pobudzanie dzieci do samodzielnego myślenia, do tego aby samo wiedzę zdobyła w szkole i poza nią umiało integrować w umyśle. Nauczyciele, jak wynika z badań, w dużej mierze w prawidłowy sposób realizują założenia koncepcji edukacji zintegrowanej. Rozumieją założone w niej idee, projektują edukację zintegrowaną korzystając z różnych źródeł pomocy metodycznych. Praca ucznia i jego wyniki, zainteresowanie przekazywaną wiedzą i aktywność w procesie jej zdobywania stają się miernikiem skuteczności i poprawności organizowanego przez nauczyciela procesu nauczania i uczenia się. Zatem jedną z podstawowych powinności nauczyciela jest rozwijanie, doskonalenie i wzbogacanie swojej pracy, a przy tym rozwijanie aktywności uczniów. Temu wyzwaniu współczesny nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej, jak dowiodły badania, w znacz-

nym zakresie potrafi sprostać. Zawsze jednak pozostaje możliwością dążenia do skutecznieszego działania poprzez samodoskonalenie, dokształcanie się i aplikowanie nowych, zdobytych tą drogą umiejętności w codzienny proces dydaktyczno-wychowawczy w swoim środowisku szkolnym [Jakubowicz-Bryx 2010, s. 138].

W literaturze pedagogicznej pojawiają się różne klasyfikacje kompetencji czy też zbiory cech, którymi powinien dysponować każdy nauczyciel, szczególnie ten który naucza i wychowuje dzieci na początku ich drogi szkolnej. „Nie chodzi o to, co robimy z dziećmi. Chodzi o to, kim jesteśmy. Żadna najdoskonalsza metoda nauczania nie będzie wystarczająca, jeśli my – sami ze sobą, nie jesteśmy »w domu«. Wszyscy jesteśmy uczniami, wszyscy się uczymy. Nauczyciel tylko wtedy może nauczać, jeśli potrafi również zakwestionować samego siebie. Rozwiązanie problemu nie polega na lepiej dostosowanych klasach szkolnych, ich wyposażeniu, systemie podziału na grupy, nowych technikach i metodach, choć one też mają swój wpływ. Rozwiązanie to leży w tobie” [Taraszkiewicz 2002, s. 20]. Nauczyciel ma być świadomy siebie i swoich niedoskonałości, akceptujący swą osobę. Niestety nie każdy nauczyciel jest skłonny do podjęcia wysiłku w rozpoznaniu siebie: tego, co myśli, co czuje, czego potrzebuje, jakie prowadzi zajęcia i jaki ma cel w pracy z uczniami [Misiorna, Ziętkiewicz 1999, s. 36].

Nauczyciel „pracuje swoją osobowością”, bo nauczając i wychowując dzieci opiera się na swoich wartościach, przekonaniach, strategiach widzenia i sposobach rozwiązywania problemów – są to, według M. Taraszkiewicz, elementy jego meta-umiejętności pracy z innymi ludźmi. Oprócz nich są też umiejętności specyficzne, a wśród nich merytoryczne, stanowiące określoną wiedzę i metodyczne, czyli techniczne [2002, s. 21].

E. Smak przyjmuje, że kompetencja nauczycielska to „zdolność (gotowość) do wykonywania zadań na proponowanym poziomie zgodnym z wymaganiami (standardami) edukacyjnymi” [2004, s. 40]. Wynika z tego proste stwierdzenie, że aby nauczyciel mógł właściwie realizować postawione przed nim zadania, sam musi być osobą kompetentną. Oprócz kompetencji kluczowych (uniwersalnych), które są wspólne dla wszystkich nauczycieli, są też takie, którymi szczególnie powinien dysponować nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej. Należy podkreślić, że nauczyciel-wychowawca klas I-III jest osobą, która odgrywa szczególną rolę, gdyż jest dla dziecka nie tylko w sprawach szkolnych ogromnym i niepodważalnym autorytetem [Kochan 2006, s. 136]. A. Szkolak pisze o utożsamianiu się z nauczycielem i bezwzględny do niego zaufaniu dzieci w niższych klasach, twierdząc że bogactwo złożonej osobowości nauczyciela stanowi dla dziecka niezapomniany edukacyjny wzorzec [2005/2006, s. 62]. Między innymi z tego względu ważne jest, aby nauczyciel jako dziecięcy autorytet posiadał bogatą wiedzę ogólną, czyli taką, jaką człowiek ma na temat świata w ogóle [Pearson 1994, s. 118]. W przypadku nauczycieli pracujących z młodszymi uczniami wiedza ta, zdaniem A. T. Pearsona, będzie wykorzystywana w mniejszym stop-

niu niż z dorosłymi, chociaż to nie zwalnia nauczycieli z jej poszerzania [ibid., s. 162]. Optymalizacja nauczania powinna więc obejmować wspólny wysiłek nauczyciela i ucznia, skierowany do coraz bardziej złożonych i wielostronnych wyzwań świata współczesnego.

Źródła kompetencji dydaktycznych w opiniach nauczycieli wczesnej edukacji

Spośród wielu różnorodnych czynników decydujących o jakości i efektywności pracy szkoły, najważniejszym jest niewątpliwie nauczyciel. Spełnia on szczególną rolę w procesie kształcenia i wychowania. Wszak od jego zaangażowania, umiejętności, kompetencji zależy ogólny poziom przygotowania dzieci do funkcjonującej i błyskawicznie zmieniającej się rzeczywistości. Oprócz merytorycznego i metodycznego przygotowania do zawodu, nauczyciel musi również posiadać wartościową osobowość. Praca z dziećmi wymaga wrażliwości, wyzwalania empatii u siebie i innych, umiejętności pochylania się nad każdym wychowankiem. Zadania nauczyciela wczesnej edukacji w dużej mierze uległy zmianie. Oprócz przekazywania wiedzy, nauczyciel zobowiązany jest stwarzać w środowisku szkolnym optymalne warunki do nauki i rozwoju uczniów. Wychowawca powinien mieć na uwadze wszelkie potrzeby biologiczne, psychiczne i społeczne uczniów. O skuteczności wsparcia dziecka w rozwoju najbardziej decydują osoby znaczące, uczestniczące w jego życiu, zaspokajające jego potrzeby, mające z nim silną więź, będące wzorem do naśladowania, autorytetem, z którym dziecko się liczy podczas podejmowania decyzji i radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Osoby znaczące wypełniają społeczną przestrzeń rozwoju dziecka i są to najczęściej rodzice, nauczyciele, rodzeństwo, inni dorośli, dziadkowie, kuzyni, koledzy, znajomi.

Zaletą wczesnej edukacji powinno być branie pod uwagę indywidualnych potrzeb dzieci i ich zainteresowań. Czy możemy być pewni co do wykonania tego zadania zgodnie z założeniami koncepcji pedagogiki wczesnoszkolnej? Nieustannie toczą się dyskusje na temat integracji, pobudzania dzieci do samodzielnego myślenia, do tego aby samo wiedzę zdobytą w szkole i poza nią umiało integrować w umyśle. Nauczyciel by móc realizować założone funkcje, powinien mieć szeroką podbudowę teoretyczną, którą we właściwym zakresie będzie potrafił wykorzystać w praktyce.

Stąd też istotną sprawą jest określenie źródeł, z których nauczyciele korzystają przygotowując się do zajęć. Zagadnienie to stało się podstawą do przeprowadzenia ankiety wśród nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, zawierającej kwestie związane z określeniem materiałów, z jakich korzystają pedagodzy wczesnoszkolni. Badania zostały przeprowadzone wśród nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej w szkołach podstawowych w Bydgoszczy i województwie kujawsko-pomorskim. W pomiarach wzięło udział 219 nauczycieli o różnicowanym stażu pracy. Nauczyciele odpowiadali na pytania zawarte w kwestionariuszu ankiety. Pytania

ankiety zaopatrzone były w „kafeterię typu Likerta” – oznacza to, że jest możliwych pięć odpowiedzi do wyboru, którym przyporządkowano odpowiednio „wagi” dla obliczenia zbiorczych wskaźników aprobaty. Sposób klasyfikowania odpowiedzi przedstawia Tabela 1, zaś uzyskane wyniki Tabela 2.

Tabela 1. Schemat odpowiedzi na pytania ankiety

Odpowiedzi	Postać słowna	Symbol	Waga
a	zdecydowanie nie	--	-2
b	raczej nie	-	-1
c	nie mam zdania	0	0
d	raczej tak	+	1
e	zdecydowanie tak	++	2

Wskaźnik aprobaty (L) dla każdego pytania oblicza się według wzoru:

$$L = \frac{2n_a + n_d - n_b - 2n_e}{n}$$

gdzie L oznacza wskaźnik aprobaty, n_a, \dots, n_e liczebność odpowiedzi, n liczbę badanych.

W edukacji wczesnoszkolnej ważną rolę spełnia wiedza i umiejętności dydaktyczne nauczycieli. Jak pokazuje zestawienie wyników w Tabeli 2, wiedza wykorzystywana przez nauczycieli pochodzi z różnych źródeł. Ankietowani wskazują, że w najwyższym stopniu źródłem ich kompetencji dydaktycznych jest własne doświadczenie nauczycielskie, obserwacja pracy i wymiana doświadczeń z innymi nauczycielami oraz udział w różnych kursach kształcących i doskonalących ich umiejętności pedagogiczne i psychologiczne. W najmniejszym zakresie źródłem ich wiedzy są podręczniki dydaktyki ogólnej. Okazuje się, że nauczyciele symbolicznie korzystają z podręczników fachowych, natomiast najwięcej wiedzy przynosi im wymiana doświadczeń w gronie kolegów – nauczycieli.

Głównym i niepodważalnym źródłem kompetencji zdaniem nauczycieli jest więc własne doświadczenie na polu edukacji. I tu wskaźnik aprobaty jest bardzo wysoki 2,0. Kolejne źródła kompetencji, ze wskaźnikami aprobaty równym 1,8, to obserwacja pracy i wymiana doświadczeń z innymi nauczycielami. Niżej uplasowały się odpowiedzi o wskaźniku aprobaty 1,6 i 1,5 – to przewodniki metodyczne, prace edukacyjne, scenariusze zajęć oraz kursy kształcące i doskonalące różnorodne umiejętności pedagogiczne, warsztaty pedagogiczne i psychologiczne. Jako najmniej istotne źródło swoich kompetencji wymieniano podręczniki pedagogiki ogólnej 0,8 oraz teksty z czasopism pedagogicznych. Jednoznacznie wskazuje to, że nauczyciele wybierają prostsze dla siebie rozwiązania sięgające po gotowe scenariusze zajęć umieszczane w czasopiśmie pedagogicznych i przewodniki metodyczne.

Tabela 2. Źródła kompetencji dydaktycznych nauczycieli klas niższych

Źródła kompetencji	Wskaźnik aprobaty
1. Jakie jest źródło Pana(i) obecnych kompetencji dydaktycznych?	
- podręczniki dydaktyki ogólnej	0,8
- podręczniki z pedagogiki wczesnoszkolnej	1,2
- teksty z czasopism pedagogicznych	1,0
- kursy kształcące i doskonalące różnorodne umiejętności pedagogiczne, warsztaty pedagogiczne i psychologiczne	1,5
- przewodniki metodyczne, zbiory propozycji pracy edukacyjnej, proponowane scenariusze zajęć	1,6
- własne doświadczenie nauczycielskie	2,0
- obserwacja pracy i wymiana doświadczeń z innymi nauczycielami	1,8
- tworzenie i opracowywanie rozwiązań edukacyjnych w ramach tworzonych zespołów nauczycielskich	1,1
2. Czy sięga Pan(i) do następujących wydawnictw, gdy przygotowuje zajęcia szkolne?	
- naukowe podręczniki danej dziedziny wiedzy	1,0
- podręczniki dla ucznia	1,6
- podręczniki dydaktyki ogólnej	0,7
- materiały z dydaktyki przedmiotowej	1,3
- tworzę zajęcia na podstawie własnego doświadczenia i dobrej znajomości moich uczniów	1,9
- korzystam z bogatej oferty różnych wydawnictw i autorów proponujących opracowania zintegrowanych zajęć szkolnych	1,6
- samodzielnie opracowuję projekty zintegrowanych jednostek tematycznych, projekty kart pracy dla uczniów, autorski program	1,0

Pytanie dotyczące rodzaju pomocy wykorzystywanych przez nauczycieli w pracy dydaktycznej zawierało w sobie spory wachlarz możliwości. Podczas przygotowywania się do zajęć szkolnych, jak wskazują rezultaty badań, nauczyciele w ogóle nie korzystają z podręczników do dydaktyki ogólnej. Sporadycznie zaglądają do naukowych podręczników z danej dziedziny wiedzy i do materiałów z dydaktyki przedmiotowej. Najczęściej korzystają z podręczników dla ucznia, jak również z umiejętności tworzenia zajęć na podstawie własnego doświadczenia i dobrej znajomości swoich uczniów. Ankietowani wskazali także bogatą ofertę różnych wydawnictw i autorów proponujących opracowania zintegrowanych zajęć szkolnych, jako pomoc do przygotowania pracy dydaktycznej. Wysoki wskaźnik aprobaty miała odpowiedź wskazująca jako źródło do opracowania zajęć – samodzielnie ustalone projekty zintegrowanych jednostek tematycznych, projekty kart pracy oraz autorskie programy.

Zadaniem nauczyciela jest nie tylko prowadzenie zajęć, dbanie o rozwój dzieci i przyjazną atmosferę, lecz również podnoszenie jakości warsztatu swojej pracy. Ankietowani mogą pochwalić się bardzo dobrą znajomością swoich uczniów i dlatego tworzą zajęcia na podstawie własnych doświadczeń. Głównym źródłem wiedzy z którego korzystają na lekcji jest podręcznik ucznia. Nauczyciele samodzielnie opracowują projekty zintegrowanych jednostek tematycznych, projekty kart pracy dla uczniów, autorskie programy, rzadko czerpiąc wiedzę z materiałów z dydaktyki przedmiotowej i ogólnej.

Interpretacje i wnioski

Jeśli nauczyciel będzie osobą twórczą i nieszablono- wą, to z pewnością będzie wspierał rozwój ucznia i kształtował u niego postawę dążenia do wiedzy. Wykonywany zawód powinien być dla pedagoga wyzwaniem. Przygotowanie się do takiej roli wymaga podnoszenia swoich kompetencji dydaktycznych. W celu poprawienia jakości pracy i skuteczności nauczania, nauczyciele muszą poszukiwać coraz to skuteczniejszych rozwiązań i form w pracy z uczniem. Doskonałą swój warsztat pracy szczególnie w oparciu o wskazówki zawarte w podręcznikach pedagogicznych oraz obserwując i wymieniając doświadczenia z innymi nauczycielami. Ankietowani mogą pochwalić się długoletnią praktyką, więc ich własne doświadczenie jest najlepszym miarą kompetencji.

W świetle badań współczesny nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej jawi się jako osoba, która rozumie swoją rolę w procesie edukacyjnym. Potrafi tworzyć dzieciom sytuacje sprzyjające zaufaniu, warunki przy- jaznej atmosfery dającej możliwość rozwoju, a także wyzwalać jego aktywność i twórczość. W bardzo wysokim stopniu ma świadomość tego, że jest zarówno organizatorem aktywności dziecka, inicjatorem wspólnych działań, koordynatorem różnych strategii edukacyjnych, a także jego przewodnikiem i wychowawcą. Zdecydowana większość badanej grupy nauczycieli potrafi zaprojektować organizację procesu edukacyjnego w różnych obszarach aktywności uczniowskiej.

Badani nauczyciele zdają sobie sprawę z roli, jaką winni odegrać i odgrywać w kształceniu i rozwijaniu aktywnej postawy poznawczej swych uczniów. Oświatowa transformacja została złożona na ręce pedagogów, których umiejętności zawodowe, ale także wiedza o życiu, zrozumienie współczesnych problemów świata, chęć samodoskonalenia oraz zaangażowanie emocjonalne w wykonywaną pracę, odgrywają kluczową rolę. Tylko taki nauczyciel, który prowadzi dziecko różnymi drogami, adekwatnie do jego osobistych zasobów, motywów i oczekiwań, przyczyni się do pełnego rozwoju ucznia.

Rzeczą, która niepokoi, a jest ona dość powszechna wśród nauczycieli uczących w klasach niższych szkoły podstawowej, jest często bezkrytyczne pochodzenie do gotowych scenariuszy zajęć zintegrowanych proponowanych przez różne wydawnictwa w przewodnikach dla

nauczycieli i realizowanie ich na zajęciach bez jakichkolwiek modyfikacji. Wiadomo przecież, że każdy nauczyciel pracuje z innym zespołem klasowym i w innym środowisku, a co za tym idzie, nie zawsze proponowane metody i formy pracy mogą przynieść dobre efekty, bo nie będą one dostosowane do możliwości dzieci.

Analiza zebranego materiału badawczego nie stanowi, rzecz jasna, reprezentacji wszystkich nauczycieli wczesnej edukacji, ale na podstawie wniosków wynikających z analizy zebranych materiałów można przedstawić szereg postulatów i propozycji:

1. Należy zadbać o odpowiedni dobór i kształcenie kandydatów na nauczycieli.
2. Niezbędne jest ustawiczne dokształcanie nauczycieli czynnych zawodowo. Należy zwrócić szczególną uwagę na: pogłębianie kompetencji dydaktycznych i ich ciągły rozwój, rozszerzanie praktycznego przygotowania nauczycieli, wzbogacanie o umiejętności planowania, korzystania z projektu edukacyjnego, aktywizowania uczniów, „stwarzania scalonej rzeczywistości”, kształtowanie osobowości nauczyciela-wychowawcy, zapoznanie nauczycieli ze strategiami edukacyjnymi przedstawionymi w teoriach i pracach naukowych pedagogów wczesnoszkolnych, zachęcanie do czytania publikacji z zakresu dydaktyki ogólnej, przedmiotowej, odpowiedniej prasy itp.
3. Należy aktywizować zespoły nauczycielskie do wzajemnej wymiany doświadczeń i wdrażania do praktyki.

Trzeba mieć nadzieję, iż opracowanie to skłoni do refleksji nad źródłami kompetencji nauczycieli wczesnej edukacji. Posłużę pedagogom do samooceny, uświadomi, że powodzenie systemu edukacji w dużej mierze zależy od nich samych.

Edukacja wczesnoszkolna obejmuje okres, w którym dziecko przebywa drogą rozwoju od dzieciństwa do początków dorastania. Nauczyciele są pełni dobrej woli, poszerzają swoją wiedzę i wkładają wiele pracy w kształcenie dzieci, jednak nie od nich zależy sukces czy porażka wprowadzonej przed laty reformy. Nauczyciele, jak się okazało, nie mają pełnego wpływu na to co się w szkole dzieje, a według założeń edukacji zintegrowanej to oni właśnie powinni być organizatorami pracy i aktywności dziecka. Czas, w którym obecnie żyjemy, jest okresem wielkich przemian w naszym kraju i być może doczekamy się kiedyś, że reformę oświatową będzie można uznać za sukces służący tak uczniom, jak i nauczycielom. Należy dbać o to, aby kandydaci na nauczycieli zdobywali właściwe wykształcenie, a w późniejszych pracy dydaktycznej ciągle się rozwijali.

Nadrzędnym celem wczesnej edukacji jest wspomaganie dziecka w jego całościowym rozwoju fizycznym, intelektualnym, estetycznym i emocjonalnym, tak by było przygotowane, na miarę swoich możliwości, do życia w zgodzie z ludźmi, z przyrodą i samym sobą. Cele obejmują swym zakresem całość oddziaływań edukacyjnych warunkujących: odkrywanie i nabywanie wiedzy, doświadczanie przeżyć w różnych aspektach życia, roz-

wijanie wyobraźni dziecka i jego kreatywności. Nauczyciel realizując omówione powyżej cele powinien stwarzać dzieciom możliwości zaspokojenia naturalnej ciekawości świata, organizować im spotkania z rzeczywistością, dostarczać okazji do zdziwienia, zabezpieczyć poczucie bezpieczeństwa i wolności, a także odważnie i pomysłowo projektować sytuacje dydaktyczne.

„Nasza edukacja tylko bywa ogrodem. Zaledwie bywa. Ogrodników jest wielu, a każdy z nich pilnie swego zagonu. Są więc zagony harmonijne, spójne i pożyteczne, a są też takie, które ośmieszają swoich właścicieli. Właściwy ogród to kilka poziomów owej właściwości, to pewna całość, której nijkaj się podzielić nie da. Aby potraktować edukację jak ogród, trzeba przede wszystkim rozumieć świat, w którym się żyje i w określony sposób określić własne w nim zadania. Trzeba mieć pełną świadomość zasiewanych ziaren, gleby, w którą one trafiają i spodziewanych pożytków. To nie może być więc działalność przypadkowa. Tutaj trzeba mieć silne poczucie własnej tożsamości, a tego zdaje się najbardziej brakuje współczesnym ogrodnikom szkoły” [Nalaskowski 1995, s. 173].

Bibliografia:

- Gajdzica A., *Reforma oświaty a praktyka edukacji wczesnoszkolnej*, Katowice 2006.
- Jakubowicz-Bryx A., *Nauczyciel jako organizator procesu edukacyjnego uczniów w kształceniu zintegrowanym – refleksje po 10 latach od wprowadzenia reformy oświaty*. [w:] *Edukacja dziecka. Mity i fakty*, E. Jaszczyżyszyn, J. Szada-Borzyżkowska (red.), Białystok 2010.
- Kazimierzowicz M., *Nauczyciel współczesnej szkoły*, „Nowa Szkoła” 2007, nr 6.
- Kobyłecka E., *Nauczyciel wobec współczesnych zadań edukacyjnych*, Kraków 2005.
- Kochan K., *Świadomość nauczycielek – wychowawczyń kształcenia zintegrowanego a podejmowane przez nie działania wychowawcze*. [w:] *Kobieta i mężczyzna w zawodzie nauczycielskim*, R. Fudali, M. Kowalski. (red.), Kraków 2006.
- Misiomska E., *Ziętkiewicz E. (red.), Zintegrowana edukacja w klasach I-III*, Poznań 1999.
- Nalaskowski A., *Niepokój o szkołę*, Kraków 1995.
- Pearson A. T., *Nauczyciel. Teoria i praktyka w kształceniu nauczycieli*, Warszawa 1994.
- Plenkiewicz M., Jakubowicz-Bryx A., *Kompetencje dydaktyczne nauczycieli wczesnej edukacji*, [w:] *Edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna w warunkach przemian początku XXI wieku*, A. Jakubowicz-Bryx (red.), Bydgoszcz 2004.
- Rau K., *Ziętkiewicz E., Jak aktywizować uczniów*, Poznań 2000.
- Smak E., *Nauczyciele klas początkowych wobec zmian w systemie polskiej oświaty*, [w:] *Transformacja w polskiej edukacji wczesnoszkolnej*, W. Puślecki, S. Włoch, T. Lewowicki T. (red.), Kraków 2004.
- Szkołak A., *Osobowość nauczyciela klas początkowych jako wartość w procesie edukacji*, „Nauczanie Początkowe” 2005/2006, nr 1.
- Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej? Czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Warszawa 2002.

Dr Anna Jakubowicz-Bryx jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym w Zakładzie Pedagogiki Wczesnoszkolnej i Edukacji Plastycznej w Instytucie Pedagogiki Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.